

PASJA NAUKOWA A RELACJE MIĘDZYPOKOLENIOWE

GRZEGORZ GRZYBEK

Abstrakt: *Na podstawie przeprowadzonej refleksji można przyjąć, że teza artykułu: pasja naukowa może łączyć pokolenia – jest słuszna.*

Słowa kluczowe: *pasja, nauka, pokolenie, mistrz, uczeń.*

Abstract: *On the basis of carried reflection it can be assumed that the thesis of the article: The scientific passion can connect generations – is correct.*

Keywords: *passion, science, generation, master, student.*

Celem tego artykułu jest wskazanie, że pasja naukowa jest tym elementem, który może łączyć pokolenia. To znaczy, iż jej cechą wyróżniającą jest niezależność od wieku.

Natura pasji naukowej

Pasją zwykle określa się wielkie zamiłowanie do czegoś, może ona dotyczyć nauki (Polański, 2008, s. 597). Pasja naukowa jest trudna do zdefiniowania, ale można wskazać na elementy ją charakteryzujące. Michał Heller zalicza do nich między innymi: zainteresowanie przedmiotem, znajdowanie przyjemności w badaniu, odwagę do odróżniania się z uwagi na swój przedmiot zainteresowań, motywację do pracy naukowej oraz wytrwałość w dążeniu do realizacji swojego przedmiotu zainteresowań (Heller, 2009, s. 19-26).

Można sądzić, że tym co jest charakterystyczne dla pasji to szczególne zainteresowanie przedmiotem dociekań. Właśnie owo zainteresowanie staje się już przyjemnością, pociąga. Pasja daje siłę do naukowej refleksji, motywuje uczonego. W toku przyjemnego, ale też pełnego napięcia i trudu zmagania rozwija się skłonność, która przybiera charakter cnoty. Pasja naukowa kształtuje w uczonym wytrwałość w dążeniu do poznania badanej rzeczywistości. Wydaje się, że to pełne zaangażowania dążenie powoduje, iż uczony wyróżnia się na tle innych członków społeczności. Odkrywając tą nieplanowaną odmienność może się przestraszyć i zawrócić z drogi swoich dociekań. Pasja jednak daje siłę do odwagi bycia innym.

Tą odwagę bycia innym można dostrzec w sposób szczególny w „ojcu pasji naukowej” – Sokratesie. W „Obronie Sokratesa” czytamy znamienne słowa: „Ja jeszcze i dziś chodzę i szukam tego, i myszkuję, jak bóg nakazuje, i między mieszczanami, i między obcymi, jeżeli mi się który mądry wydaje, a jak mi się który wydaje, to zrazu bogu pomagam i dowodzę takiemu, że nie jest mądry. I to mi tyle czasu zabiera, że ani nie miałem kiedy w życiu obywatelskim zrobić czegoś, o czym warto mówić, ani koło własnych interesów chodzić, ostatnią biedę klepię przez tę służbę bożą” (Platon, 2007, s. 23, nr 23 B). Zatem mądrość staje się przedmiotem pasji naukowej, zmusza niejako do ciągłego trudu, pozwala przezwycięzać trudności.

W „etyce rozwoju” mądrość jako wartość jest definiowana w następujący sposób: „Mądrość jest to umiejętność zastosowania wiedzy i doświadczenia do realizacji godziwych celów, pozwalających na doskonalenie osoby i doświadczanie szczęścia” (Grzybek, 2010A, s. 33). Pasja, mądrość przysparza naśladowców, tak oto Sokrates mówił o swoich uczniach w obliczu oskarżeń, że względu na jego odwagę bycia innym: „A oprócz tego chodzą za mną młodzi ludzie, którzy najwięcej mają czasu, synowie co najbogatszych obywateli; nikt im chodzić nie każe, ale oni lubią słuchać, jak to się ludzi bada, a nieraz mnie naśladują na własną rękę i próbują takich badań na innych” (Platon, 2007, s. 23, nr 23 B).

Można przyjąć wniosek dla pierwszej części rozważań, iż pasja naukowa, pragnienie mądrości jest tym elementem, który może integrować różne pokolenia, starych i młodych.

Wartościowy wymiar relacji międzypokoleniowych

Integracja międzypokoleniowa stanowi ważny element refleksji społecznej oraz postulat społecznej praktyki.

Analizując integrację można wyróżnić następujące elementy: spójność, zgodność wewnętrzną, zdolność trwania, prawidłowego funkcjonowania i rozwoju, przy czym najczęściej wyróżnia się cztery rodzaje integracji: normatywną, funkcjonalną, komunikatywną i kulturową. Integracja normatywna oznacza zgodność działania członków z wartościami moralnymi i normami etycznymi obowiązującymi w danej społeczności (Winiarski, 1999, s. 108-109).

Ze względu na poszukiwanie wartościowego wymiaru integracji w relacjach międzypokoleniowych, należy się przyjrzeć przede wszystkim integracji normatywnej.

Wydaje się, że ukazanie normatywnego wymiaru integracji musi być poprzedzone podkreśleniem społecznego wymiaru bytowania człowieka. Społeczny wymiar bytowania człowieka opiera się na dwóch elementach stanowiących rację jego współpracy z innymi: a) zależność bytowa – człowiek rodzi się niegotowy do samodzielnego życia, stąd od początku tworzone są relacje stanowiące więź rodzinną, pokoleniową; b) otwartość poznawcza i wolitywna – dynamizująca kontakty międzyludzkie, człowiek potrafi poznawać i komunikować się z innymi i ta zdolność stanowi rację działania – przyjaźń, miłość, koleżeństwo. Zatem konieczność współpracy jak również zasadniczo nieograniczona otwartość poznawcza i wolitywna stanowią podstawy więzi społecznych, fundament integracji społecznej (Grzybek, 2010B, s. 25-26).

Rozwój osobowości etycznej jako osiągnięcie odpowiedniego stanu władz poznawczych i wolitywnych pozwala na trwałe doskonalenie moralne („Osobowość etyczna jest to „taki stan rozwoju władz poznawczych i wolitywnych człowieka, który pozwala w sposób trwały dążyć do własnej doskonałości moralnej”, Grzybek 2007B, s. 8). Jeśli szczęście może przyjmować trwałe podstawy, to właśnie w osiągnięciu przez człowieka dzielności etycznej, osobowości etycznej. Umiejętność rozpoznawania dóbr i ich proporcjonalnej adekwatności dla doznawania w miarę pełnego zadowolenia wymaga właśnie rozwoju władzy poznawczej i wolitywnej. Właściwy stosunek do świata wartości i dóbr jest sztuką życia. Tej sztuki życia człowiek uczy się całe życie, zaś jej opanowanie prowadzi do przeżywania szczęścia nie tylko jako uczucia, stanu radości, ale również prowadzi do świadomości, że życie jest wartościowe i odpowiada osobie ludzkiej jako bytowi posiadającemu nieograniczone aspiracje. W tej sztuce realizacji marzeń i przeżywaniu szczęścia różne pokolenia mogą być dla siebie bardzo pomocne (Grzybek, 2010B, s. 26-28).

Wzajemne ubogacanie się pokoleń jest ważnym elementem integracji społecznej. Wydaje się, że zakresie wzajemnego ubogacania się pokoleń warto odwołać się do koncepcji Henryka Bergsona. Zwraca on uwagę na emocje pod-intelektualne i nad-intelektualne. Pierwszymi zajmują się przede wszystkim psycholodzy, analizując np. ludzkie potrzeby. Emocje nad-intelektualne nie dotyczą potrzeby, można sądzić, iż należy je łączyć z pragnieniami. One właśnie wpływają na myśl. Intuicyjnie poprzedzają tworzenie przez nas zadań intelektualnych. Niemniej jednak posiadają silny ładunek uczuciowy. Właśnie te emocje różnią ludzi, w tym np. mężczyzn i kobiety. Są to emocje podsuwające rozwiązania intelektualne (Bergson 2007, s. 50-51).

Ten rodzaj emocji, związany z przeżywanymi wartościami, a nie tylko przyjęciem społecznego systemu normatywnego może stanowić istotną, spajającą więź społeczną, międzypokoleniową.

Normy wyznawane przez starsze pokolenie mogą być przedmiotem kontestacji przez młodsze pokolenie, a także jak pisze Urszula Gruca-Miąsik źródłem wiedzy i doświadczenia (Gruca-Miąsik, 2010, s. 35).

Wartości rozpoznawane intuicyjnie i związane z nimi emocje nadintelektualne mogą być obszarem ubogacającej relacji międzypokoleniowej. Wydaje się, że pasja naukowa rodzi właśnie emocje nadintelektualne, a być może to raczej te emocje powodują, że można mówić o pasji naukowej.

Pasja naukowa: relacja mistrz – uczeń

Pasja naukowa w relacji między mistrzem a uczniem posiada ważny element jakim jest doskonalenie: „Relacja mistrz – uczeń wydaje się jedną z najbardziej naturalnie wrośniętych w rzeczywistość człowieka, życie społeczne i tradycję kultury. Szczególne znaczenie zawsze miała i ma dla tych, którzy z założenia bardziej świadomie uczestniczą w kształceniu innych, w przygotowaniu ich do jakiejś roli i do życia w ogóle. Samo pojęcie mistrza łączy się z bardzo pozytywnym wartościowaniem, bardzo wysoką oceną. Kiedy jednak relacja ta staje się przedmiotem namysłu, świadomych decyzji, pojawiają się wątpliwości podsycane przez dominujące tendencje współczesnej kultury. Wątpliwości te można sprowadzić do pytań: czy związane z byciem mistrzem i uczniem doskonalenie i doskonalenie się nie grozi perfekcjonizmem zabijającym twórczość? Czy zgoda na wzór osobowy nie oznacza niedojrzałości ucznia i megalomanii mistrza? Czy relacja mistrz-uczeń nie zakłada zniewalającego wpływu mocniejszej osobowości na słabszą, akceptującą rezygnację z wolności z własnych wyborów?” (Olbrycht, 2007, s. 25).

Rozstrzygnięcie tego problemu związane jest z relacją między wartościami i normami, czy też systemem normatywnym. Jeśli mistrz przesłania wartości, a podawane przez niego normy nie ukazują we właściwy sposób wartości, wówczas postulowana relacja ubogacania, doskonalenia jest nieobecna lub też przybiera karykaturalny obraz. Wydaje się, iż moralizatorstwo jest tutaj największą przeszkodą. Normy mają ukazywać wartości, pełnią wobec nich rolę zastępczą, pomocniczą. Przy czym przez wartość w „etyce rozwoju” rozumie się jako

„to, co ze względu na swoją naturę odpowiada człowiekowi jako człowiekowi, pozwala realizować i rozwijać jego zdolności poznawcze i wolitywne“ (Grzybek, 2010A, s. 25).

Zatem, to co tworzy właściwą relację między mistrzem a uczniem to pasja i wartości. Należy wskazać także na samowychowanie intelektualne, w którym dwa elementy są kluczowe:

1. „formacja intelektualna, pomnażanie swoich zdolności do refleksjonowania jest źródłem trwałego zadowolenia człowieka, jest to ta czynność, której człowiek pragnie dla niej samej i która może dawać mu najwięcej radości;
2. mądrość życiowa jako wynik samowychowania intelektualnego wiąże się odnalezieniem sensu swojej egzystencji” (Grzybek, 2010A, s. 100).

Można stąd wnioskować, że podstawą pasji naukowej jest formacja intelektualna, ona pozwala na trwałe życiowe zadowolenie, jest źródłem samorealizacji. W tym właśnie aspekcie różnice pokoleniowe są pokonywane, nie stanowią bariery między mistrzem i uczniem. Ponadto mądrość życiowa umożliwia właściwe doświadczanie swojej egzystencji.

Warto także zwrócić uwagę, iż działalność naukowa jest szczególnym rodzajem pracy, jej trud ma charakter specyficzny. Przy określeniu „trudności pracy” w kontekście działań zawodowych należy uwzględnić między innymi następujące elementy: 1) czas przygotowania do wykonywania zawodu i poniesione nakłady związane z uzyskaniem kwalifikacji; 2) monotoność i odtwórczy wymiar pracy lub twórczy aspekt działań zawodowych, który wymaga większego wysiłku i koncentracji; 3) intensywność działań oraz czas pracy; 4) zakres ponoszonej odpowiedzialności; 5) niebezpieczeństwo utraty życia lub zdrowia związane z wykonywaniem zawodu; 6) osobowościowy wymiar pracy (między innymi zawody, które określa się mianem powołania lub misji) (Grzybek 2007A, s. 184).

W odniesieniu do pracy naukowej trzeba podkreślić następujące elementy tzw. „trudności pracy”: „twórczy aspekt działań zawodowych, który wymaga większego wysiłku i koncentracji”, „intensywność działań oraz czas pracy” i „osobowościowy wymiar pracy”.

Pierwszym wyróżnikiem pracy naukowej jest twórczość. Wydaje się, że właśnie ten element „kładzie mosty w międzypokoleniowych relacjach”. W spotkaniach twórców nie wiek jest istotny, ale materia tworzenia. Szczególna intensywność działań przy zbiorowym dziele

naukowym, również stanowi źródło więzi. Natomiast wyjątkowe, osobowościowe aspekty pracy naukowej, przeciwdziałają od personalizowaniu tej działalności zawodowej, jak również pozwalają na twórcze relacje między grupami pokoleniowymi.

Warto także zwrócić uwagę, że nauka to taki rodzaj działalności, który wymaga szczególnego poświęcenia. Można powiedzieć, iż z nauką jest tak jak z miłością – nieodwzajemniona nie daje satysfakcji, jak również w zaborczy sposób pochłania wolny czas uczzonego.

Podsumowanie

Na podstawie przeprowadzonej refleksji można przyjąć, że teza artykułu: pasja naukowa może łączyć pokolenia – jest słuszna.

Zoznam bibliografických odkazov

- BERGSON, Henryk. 2007. *Dwa źródła moralności i religii*. Tłumaczenie: P. Kostyło, K. Skorulski. Przedmowa B. Skarga. 2007. Kraków: Wydawnictwo Homini, 327 s. ISBN 978-83-89598-67-7.
- GRUCA-MIĄSIK, Urszula. 2010. *Profesjonalna opieka i wychowanie wyrażone poziomem rozumowania moralnego*. IN GRUCA-MIĄSIK U., TOKAROVA A., LUKAĆ E. (eds.) *Profesjonalizm w opiece, wychowaniu i pracy socjalnej. Konteksty polsko-słowacko-czeskie*. Rzeszów: Wyd. UR Rzeszów, 2010, ISDN 978-83-7338-566-5, s. 29-36.
- GRZYBEK, Grzegorz, 2007A. Etos pracy i rozwoju. IN *Świat i Słowo. Filologia - Nauki Społeczne – Filozofia – Teologia: Praca*, ISSN 1731-3317, 2007, nr 2/9, s. 179-185.
- GRZYBEK, Grzegorz, 2010A. *Etyka rozwoju a wychowanie*. 2010. Rzeszów: Wyd. UR, 160 s. ISBN 978-83-7338-585-6.
- GRZYBEK, Grzegorz, 2007B. *Etyka, rozwój, wychowanie*. 2007. Bielsko-Biała: Wyd. ATH, 105 s. ISBN 978-83-60714-21-1.
- GRZYBEK, Grzegorz, 2010B. Integracja pokoleń w perspektywie filozoficznej. In BUGAJSKA, Beata (ed.). *Młodość i starość. Integracja pokoleń*. Szczecin: Wyd. ZAKPOL. Wyd. Humanistyczny Uniwersytetu Szczecińskiego, 2010, ISBN 978-83-7518-247-7, s. 25-30.
- HELLER, Michał. 2009. *Jak być uczonym*. 2009. Kraków: Wydawnictwo Znak, 72 s. ISBN 978-83-240-1187-2.
- OLBRYCHT, Katarzyna. 2007. *O roli przykładu, wzoru, autorytetu i mistrza w wychowaniu osobowym*. 2007: Toruń: Wydawnictwo Adam Marszałek, 226 s. ISBN 978-83-7441-801-0.
- PLATON. 2007. *Obrona Sokratesa*. Przekład i wstęp: W. Witwicki. 2007. Kęty: Wydawnictwo Marek Derewiecki, 48 s. ISBN 978-83-89637-99-4.

- POLAŃSKI, Edward (ed.) 2008. *Wielki słownik języka polskiego*. Kraków: Krakowskie Wydawnictwo Naukowe, 2008, s. 994 s. ISBN 978-83-7435-791-3.
- WINIARSKI, Mikołaj, Integracja społeczna. In LALAK, Danuta, PILCH, Tadeusz (eds.). *Elementarne pojęcia pedagogiki społecznej i pracy socjalnej*. Warszawa: Wydawnictwo Akademickie „Żak”, 1999. ISBN 83-88149-12-1, s. 108-109.



Dr hab. Grzegorz Grzybek, prof. UR

Katedra Pedagogiki Opiekuńczej, Instytut Pedagogiki

Uniwersytet Rzeszowski

ul. Jałowego 24, 35-010 Rzeszów

E-mail: gg07@univ.rzeszow.pl